

in de
**Waag
schaal**

8 SEPTEMBER 2018 | JAARGANG 47

*Leesgemeenschap
als leefgemeenschap*

nr. 9

TIJDSCHRIFT VOOR THEOLOGIE | CULTUUR | POLITIEK

INHOUD

- 3 — Wessel ten Boom: Gods volta (meditatie)
- 4 — Ad van Nieuwpoort: De Amsterdamse School – de essentie
- 8 — Klaas Spronk: Inspirerende Amsterdammers – een reactie
- 10 — Marcel Poorthuis: Terug naar het begin – de joodse en christelijke leeswijze
- 17 — Rinse Reeling Brouwer: De joodse schriftuitleg en de Adamse School
- 21 — Peter-Ben Smit: Ik kan blijven kijken naar jou, Amsterdam
- 26 — Joep Dubbink: De nalatenschap van de Adamse School
- 30 — Mirjam Elbers: Een middagje Adamse School
- 32 — Maarten den Dulk: Edda en Thora. Spiegel im Spiegel (deel II)
- 36 — Machteld de Mik: Veertig bijbelse vrouwen (Cultureel Gewicht)
- 39 — Coen Wessel: Commentaar (De pastorie in de stad)

COLOFON

In de Waagschaal, tijdschrift voor theologie, cultuur en politiek; voortzetting van het in 1945 door K.H. Miskotte opgerichte gelijknamige blad.

ISSN 0019-316 X

REDACTIE: P.A. Verbaan (voorzitter), C. Constandse, W.M. Dekker, U.G.M. Doedens, M.W. de Mik-van der Waal, A. Polhuis, C.C. Wessel

RED. SECRETARIAAT AD INTERIM: P. Verbaan, Ds. Medenbachweg 3, 3851 LR Ermelo, redactie@indewaagschaal.nl
(Alle kopij naar dit adres. Kopij dient uit niet meer dan 1.500 woorden te bestaan. De redactie behoudt zich het recht voor artikelen niet te plaatsen.)

MEDEWERKERS: K. Blei, W. ten Boom, H.W. de Knijff, W. Klouwen, L.A. Kopmels, A. Rooze, S.L. Schoch, R. van Selm, C. Visser 't Hooft, E.J. de Wijer, G. van Zanden

ADMINISTRATIE: A. Polhuis, Schelmeroord 44, 3079 LX Rotterdam, tel. 010-4100383,
e-mail: penningmeester@indewaagschaal.nl (adreswijzigingen alleen per mail of schriftelijk)

VORMGEVING & DRUK: Uitgeverij Skandalon

VERSCIJNING: Twaalfmaal per jaar

ABONNEMENTSPRIJS: per jaar € 45, steunabonnementen € 50 (indien gewenst € 30). Abonnees ontvangen jaarlijks een acceptgirokaart. Spaarrekening NL25 INGB 0002620510, t.n.v. penningmeester In de Waagschaal, Rotterdam. Een abonnement blijft automatisch bestaan als het niet vóór 1 december, voorafgaand aan een nieuw kalenderjaar, wordt opgezegd. Losse nummers kunnen worden besteld door € 4,00 over te maken op bovengenoemde rekening, met vermelding van het gewenste nummer.

De oudere artikelen van IdW zijn ook te vinden op website: www.karlbarth.nl

MEDITATIE

Gods volta

‘...ZIJ ZULLEN IN EEN OGENBLIK BESCHAAMD WORDEN.’

(Ps. 6:11)

Een sonnet heeft een ‘volta’, waarin dat wat (vaak in een beeld) in de twee kwatrijnen uitgesproken wordt, in de hierop volgende twee terzinen een – pijnlijke en smartelijke, of juist humoristische of vergeestelijkende – draai, toepassing en verdieping krijgt. Zo wijst het keurig kloppende kwatrijn boven zichzelf uit, met een vuurpijl recht in het hart of de hemel in.

De Bijbel herinnert ons door de geschiedenis van Israël en de verkondiging van messias Jezus er steeds op eenzelfde wijze aan, dat het kwatrijn van het leven (Nietzsche) of het kwatrijn van de dood (Heidegger) misschien wel onze natuurlijke context, maar toch niet onze bestaanshorizon vormen. Profeten en apostelen schieten in hun verkondiging van de opstanding uit de dooden door deze keurige afbakeningen hun pijlen van oordeel en belofte heen. Hoger dan de sterren zijn God en zijn Koninkrijk onze horizon; dichterbij dan de dood komt de levende Heer zelf. Zo leven wij en leven ook niet; en gaan dood, zonder te sterven. Het is met name de mens die steeds de wereld uiteenvouwt rondom zijn eigen ego, die hier genadige klappen krijgt. ‘Ego eimi’, zegt Jezus daartegen – Ik, Ik, Ik ben het; ik ben het licht, het brood, jouw leven.

Zo maakt David in Psalm 6 duidelijk, hoe in de vijanden die op ons afstormen ons leven, ja: onze ziel (‘nefesj’, vs. 5) bij God op het spel staat. Dat wij door anderen naar het leven worden gestaan is een grimmige waarheid, maar nog een halve. God zelf is in het spel: ‘Want in de dood is uwer geen gedachtenis. Wie zal U loven in het graf?’, zegt het centrale vers 6, alsof David God aan Zichzelf herinnert. Maar daar is ook Gods toorn; de Dood, door God zelf verstoppen te worden, die zich aanzwellend binnen onze horizonnen meldt.

En dan de wending. De terzine breekt nu in zijn jubel uit: ‘Wijkt van mij.... werkers der ongerechtigheid.... De Heer heeft mijn smeking gehoord, de Heer zal mijn gebed aannemen.’ (9,10) David schiet ineens een vuurpijl af, dwars door zijn eigen leven en de vijandelijke legers heen: God hóórt ons. Daarom kunnen de vijanden niet anders dan aflaten, terugdeinzen. Ja, zij zullen ‘in een ogenblik beschaamd worden’. (vs. 11)

Eén ogenblik – vol eeuwigheid. Je hoort in het kwatrijn van Psalm 6 de terzine van Kierkegaard zich al zachtjes melden.

Wessel ten Boom

‘De Amsterdamse School’: de essentie

Of ik iets over de essentie van ‘de Amsterdamse School’ wil zeggen. Dat lijkt me een onmogelijke opgave. Wie de recente discussies op Facebook heeft gevolgd, snapt waarom. Bovendien vind ik de term ‘Amsterdamse School’ heel problematisch. Makkelijk voor criticasters want als je iemand in een hokje hebt gestopt, hoef je verder niets te vrezen. Het is de ziekte van onze tijd. Praten over ‘scholen’ leidt af van waar het nu werkelijk over zou moeten gaan. Het lijkt me bovendien ook tamelijk gedateerd in een tijd dat geen student meer enige relatie heeft met dit gedachtegoed. Ik zou zeggen: we hebben geen tijd te verliezen. Laten we het vooral hebben over de inhoud. Daarom kies ik vanmiddag liever voor een biografische insteek. Hoe ben ikzelf op het spoor van de bijbelse grondwoorden en hun betekenis gekomen?

Versta je wat je leest? Zo vraagt Filippus aan de eunuch uit Ethiopië. Hij is verzonken in de profetische geschriften van Jesaja maar heeft geen idee waar het over gaat. Zo heb ik mij in mijn jeugd eigenlijk ook altijd een beetje gevoeld. Opgegroeid in een stevig predikantsgezin kwamen natuurlijk dagelijks de bijbelteksten voorbij. Aan tafel en op zondag. Het was iets vanzelfsprekends waar je nauwelijks bij na hoefde te denken. ‘God’ was de doodnormaalste zaak van de wereld. Daar geloofde je natuurlijk in. En voor Jezus gold hetzelfde. Maar gaandeweg begon ik de kloof tussen de zondag en de maandag toch wel wat groot te vinden. Op zondag moest je in allerlei zaken geloven die op maandag volstrekt ongeloofwaardig bleken te zijn. Omdat ik vroeg uit huis wilde vonden mijn ouders het een goed idee als ik eerst naar het NBI (Nederlands Bijbel Instituut) zou gaan in Bosch en Duin. Hoewel ik mezelf tot humanist had verklaard en mijn zondagsschoolgeloof aan de wilgen had gehangen, vond ik die school zo gek nog niet. Ik woonde intern in een prachtig landhuis en kreeg een soort theologieopleiding licht met vooral veel docenten die in Leiden waren opgevoed. Ik maakte kennis met de historische kritiek, ontdekte dat veel van wat de bijbel voor waar hield historisch gezien totaal onzinnig was en dat het uiteindelijk vooral ging om je geloof als een soort zingeving van het leven. Op tentamens OT moesten we bronnen splitsen en bij NT ging het vooral om alle varianten onder de tekst. We kregen Vriezen & Van der Woude, Claus Westermann en A.J. Klein voor het NT. Het enige dat me boeien kon was de filosofie. De bijbel had voor mij afgedaan. Ik werd bevestigd in wat ik al dacht: interessant voor historici en wellicht voor gelovige mensen maar niet voor mij.

Totdat iemand mij het Bijbels ABC van Miskotte aanreikte. Het pakte me meteen. Miskotte had het over de taal van de bijbel. Niet over de waarheidsvraag, niet over de dogmatiek maar vooral over het formele punt van de taal. Dat met het verstaan van

die eigen taal hoogst belangrijke inhouden aan de dag komen. De taal als de immanente overtuigingskracht van de bijbel. Zoals Miskotte zegt: 'tegen alle ja en neezeggers'. De vanzelfsprekendheid van 'God' kwam op de helling te staan. God is niet het Al. Monotheïsme is niet bijzonder. Het gaat bij de God van de bijbel vooral over diegene die zich onderscheidt van de goden door zijn naam. Hij is anders. 'Geen andere goden' betekent niet dat ze er niet zijn maar dat ze het niet zijn. God is niet de natuur, niet de abstracte bovennatuurlijke macht maar is in de bijbel iemand die zich bekend maakt in zijn daden van recht en barmhartigheid. Hij is het die opkomt voor de terneergedrukte, de wees, de weduwe en de vreemdeling. 'Ik zal met je zijn' betekent zijn naam. Hij geeft zich te kennen in het centrum van het bestaan. En in het NT is Jezus Christus de vervulling, bevestiging en bestendiging van het tetragram JHWH. Het Christendom is dus niet een nieuwe religie. En al die grondwoorden waar wij als religieuze mensen mee leven zoals eeuwigheid, heelal, natuur, religie, persoonlijkheid, deugd en ideaal blijken grondwoorden te zijn die wij over de Schriften hebben heen gespannen om daarmee de bijbel te laten buikspreken. We zullen dus terug moeten keren naar het gebinte der Hebreeuwse grondwoorden.

*Ik brandde van
nieuwsgierigheid.
Alsof er een
Filippus in mijn
levenswagen was
geklommen.*

Ik brandde van nieuwsgierigheid. Alsof er een Filippus in mijn levenswagen was geklommen. Ik kocht her en der heel het oeuvre van Miskotte op en ging het te lijf. Hier wilde ik meer van weten. In 'Als de goden zwijgen' ging heel de mij geleerde chronologie op de helling. De Tora is het hart, zo leerde ik met daaromheen de profeten en daaromheen de geschriften. Boeken die reflecteren op de boodschap van de Tora. Te midden van de enorme diversiteit en veelkleurigheid van de bijbelse geschriften, zo las ik, straalt de Naam door het verhaal. De zin van het verhaal is de ongehoord nieuwe ontsluiting van de Naam. Om met Miskotte te spreken: 'het is de ontsluiting van zijn Ueberlegenheit en van zijn innigheid. In en door de Naam is de letter tot geest geworden, het gebeurde tot gebeuren, het verhaal tot getuigenis, het getuigenis tot daad, de daad tot de daad der presentie'.

Ik ging theologie studeren. Dat stond vast. En dat moest en zou in Amsterdam want, zo zei men, daar wordt Miskotte serieus genomen. Daar zitten allemaal leerlingen van Miskotte. En zo kwam ik in de collegebanken bij Breukelman terecht die daar een gastcollege gaf. Karel Deurloo had me bevolen daarnaartoe te gaan. Want dat was wat. En daar hoorde ik wat ik bij Miskotte heel aarzelend op het spoor was gekomen. Daar was iemand aan het woord die Miskottes 'Zur Biblischen Hermeneutik' serieus had genomen en werkelijk de daad bij het woord had gevoegd. Als we dan terug moeten naar het 'oergebinte der grondwoorden', laten we dat dan ook doen.

Na het college zocht ik hem thuis op, werd met open armen ontvangen (Breukelman was voor de modieuze student in die tijd niet meer zo populair) en kreeg daarna meerdere dagen in de week *privatissima* - zo'n anderhalf jaar lang tot zijn overlijden in 1993. Hij maakte mij deelgenoot van zijn zoektocht, zijn ontdekkingen, zijn grote vertwijfelingen maar vooral ook van de vreugde van de theologie als die hand in hand gaat met de exegese. Als een musicus liet hij mij vol enthousiasme de verkondigende structuren van de Bijbelse partituur zien en verschaft me materiaal en denkwerk waar ik tot op de dag van vandaag nog steeds mijn voordeel mee doe. Het mooie was: Breukelman was niet alleen maar een studeerkamergeleerde. Zijn invloed is tot op de dag van vandaag merkbaar op de vele plaatsen waar ik door het jaar heen kom. Er is altijd wel iemand die na afloop van een lezing op mij toekomt om me te vertellen wat het pionierswerk van Breukelman voor hem of haar betekend heeft.

Breukelmans werk werd geboren in de pastorie. Er moest gepreekt worden, week aan week. Maar waarover moest het gaan? Er is iets dat gezegd wil worden maar wát wil er gezegd worden? Vlak voor zijn overlijden hadden Wouter Klouwen en ik een intens gesprek met hem dat na zijn overlijden verscheen onder de kop: 'Hou nou toch eens op over die Amsterdamse school!'. Het was ons uit het hart gegrepen. We werden in die begin jaren negentig immers geconfronteerd met de laatste uitlopers van polarisatie aan onze faculteit. Heel politiek geladen was het allemaal. Die was goed en die was fout. Een polarisatie die de blik op waar het om moest gaan vertroebelde. Vandaar ook die hartenkreet.

In dat gesprek verantwoordde Breukelman zich. Het spitste zich toe op de kernvraag: Hoe lezen wij de bijbel? Binnen welk raam willen we de bijbel uitleggen? Is dat het raam van de historie zoals op vele plaatsen gebeurt? Dan zullen de historische vragen de exegese verregaand blijven bepalen. Is het het raam van de religie? Dan reduceren we de bijbel tot Religionsgeschiede. Of is het het raam van de moraal? Dan reduceren we de bijbel tot een soort onmogelijke ethiek. Welk raam dan wel? En dan komt Miskotte met zijn aan de Reformatie ontleende hermeneutische grondregel: *Scriptura scripturae interpretis...* De Schrift zelf zal het raam moeten zijn waarbinnen ze wordt uitgelegd. En dat betekent nogal wat. Dan moet je afspraken maken. Heel helder. Dan ga je bijvoorbeeld uit van de Schrift die bij ons op de kansel ligt. Daar doe je het dan mee. Je kunt eindeloos in gesprek blijven over de canon maar je moet ergens beginnen. En leerlingen van Miskotte zoals Deurloo, Zuurmond en Bakker hebben gaandeweg, naar aanleiding van heel veel grondige exegese, gezegd: is Exodus, is Pasen niet het hart van de Tora? Je merkt hoe daar van begin tot het einde voortdurend aan wordt gerefereerd. Als dat dan zo is dan zullen ook wij daarvan uit moeten gaan! Het grote uittochtsverhaal, opstanding van de doden, als kern van heel de Schrift. Niet alleen van Tenach, maar ook van het evangelie. In het evangelie

is het immers Jezus die heel Tenach schrijft op het conto van de bevrijding uit de benauwdheid. Zijn weg is letterlijk een vervulling van de Exodus (zie ook mijn eigen studie: Tenach opnieuw, Over het Messiaanse tegoed van het evangelie naar Lukas, Van Gennep Amsterdam 2006). In deze benadering gaat het voortdurend om een zorgvuldig lezen. 'De tekst mag het zeggen'. En als lezers zullen we bereid moeten zijn ons steeds weer door die teksten te laten corrigeren.

Ten slotte: Breukelman spreekt in zijn Schriftlezing over de vruchtbare wisselwerking tussen bijbelexegese en systematische theologie. De exegese leest om vervolgens tot de beantwoording van de vraag te komen wat hier nu gelezen wil worden. Exegese zonder theologie wordt al snel letterknechterij. Maar theologie zonder exegese wordt al snel droge dogmatiek zonder hart. Daarom is het ook zo pijnlijk dat tot op de dag van vandaag die velden zo uit elkaar liggen. Theologie kan niet zonder exegese maar de exegese kan ook niet zonder de theologie. Een exegeet die zegt geen theoloog te willen zijn is verdacht. Want dat is hij om de drommel wel, maar hij is alleen niet bereid om zijn vooronderstellingen helder te maken. En zonder dat hij het zegt of zich er zelfs maar bewust van is, spookt zijn 'theologie' voortdurend rond in zijn exegese. In een eerlijk gesprek over de uitleg van de Schrift zullen de gesprekspartners dan ook hun vooronderstellingen op tafel moeten leggen om elkaar daarop rondom de schriftwoorden te kunnen bevragen.

Als we de ekklesia mogen zien als een gemeenschap rondom het getuigenis van profeten en apostelen als een kritisch, bemoedigend en wakkerschuddend tegenover dan konden we aan de weg die Miskotte in de traditie van Barth, Buber en Rosenzweig ontdekte nog heel veel hebben. Dan kan er zomaar een geheel nieuwe open oecumene ontstaan. Ik merk het dagelijks rondom bijbeltafels met kerkmensen, zogenaamde gelovigen of atheïsten en wie ook maar mee wil lezen. Als de tekst gaat spreken, woorden levend worden, dan gebeurt er wat. Harten gaan open en nieuwe inzichten worden opgedaan. Aan die teksten wordt immers steeds weer ontdekt wat een mens ten diepste tot mens maakt.

Versta je wat je leest? vraagt Philippus. Hoe zou dat kunnen als niemand mij de weg wijst, zo wordt geantwoord. En ze gaan lezen want omdat de tekst het mag zeggen kun je in het verhaal blijven lezen.

Ad van Nieuwpoort

Dr. A.G.L. van Nieuwpoort is predikant te Bloemendaal (PKN)

Exegese zonder theologie wordt al snel letterknechterij. Maar theologie zonder exegese wordt al snel droge dogmatiek zonder hart.

Inspirerende ‘Amsterdammers’ – reactie

In de aanloop naar deze studiemiddag had Ad van Nieuwpoort een ‘biografische insteek’ aangekondigd. Dat is heel passend, want bij de zogenaamde ‘Amsterdamse School’ gaat het mijns inziens vooral om personen. Dat bleek ook wel uit de reacties uit de kring van de Societas Hebraica Amstelodamensis toen ik – ter voorbereiding op mijn bijdrage aan de studiemiddag – de leden vroeg naar hun relatie tot de ‘Amsterdamse School’. Die vraag was daar niet ongepast. In 1961 is de Societas opgericht door M.A. Beek als studiekring van oudtestamentici in Amsterdam. De oprichter en leden van de Societas worden doorgaans ook gerekend tot de ‘Amsterdamse School’. Sinds 1980 geeft de Societas het tijdschrift *Amsterdamse Cahiers voor Exegese en Bijbelse Theologie* (in 1999 omgedoopt tot *Amsterdamse Cahiers voor Exegese van de Bijbel en zijn Tradities*) uit. Daarin heeft menig ‘Amsterdammer’ gepubliceerd. De meeste leden van de Societas geven aan weinig affiniteit te hebben met de ‘Amsterdamse School’ maar des te meer met hun leermeesters die met die school worden geassocieerd. Daarbij voelt de één zich vooral verbonden met Beek, een ander met Breukelman, velen met Deurloo en een aantal noemden ook nadrukkelijk Liet van Daalen, de docent Hebreeuws aan de Universiteit van Amsterdam. Die namen staan voor soms tamelijk verschillende benaderingen van het vak. Frits Hoogewoud, Societaslid van het eerste uur, spreekt van vier stromingen. Dat roept associaties op met het paradijs. Dat was Mokum in

Van heinde en verre kwamen studenten om te studeren bij Deurloo en Breukelman.

de glorie dagen van de theologische faculteit van de UvA natuurlijk niet, maar het was in de jaren ’70 en ’80 van de vorige eeuw wel heel aantrekkelijk. Van heinde en verre kwamen studenten om te studeren bij Deurloo en Breukelman. Daaronder ook opmerkelijk veel Duitse studenten. Niet voor niets is de beste beschrijving van de ‘Amsterdamse School’ ook te vinden op de Duitstalige website WiBiLex, van de hand van Uwe Bauer, promovendus bij Deurloo ([https://de.wikipedia.org/wiki/Amsterdamer_Schule_\(Theologie\)](https://de.wikipedia.org/wiki/Amsterdamer_Schule_(Theologie))). Een kleine tien jaar geleden werd er door een delegatie van de Evangelische Kirche in Deutschland op bezoek bij de Protestantse Kerk in Nederland nog nadrukkelijk naar gevraagd en mocht ik uitleggen waarom Amsterdam indertijd zo aantrekkelijk was voor theologiestudenten en wat er nog van over was (<https://kspronk.files.wordpress.com/2009/05/biblische-theologie-in-den-niederlanden.pdf>). Mijn antwoord toen is weinig anders dan wat ik nu wil zeggen in reactie op het betoog van Ad van Nieuwpoort. Het had in de eerste plaats met mensen zoals Breukelman en Deurloo te maken, met hun charisma en hun

passie. Dat zou echter weinig voorgesteld hebben, als ze niet ook een duidelijke boodschap hadden, namelijk dat de Hebreeuwse Bijbel in zijn huidige vorm een zinvolle samenhang laat zien en dat nauwgezette bestudering daarvan uitermate relevant is voor kerk en samenleving in onze tijd. Het bood een alternatief voor de historisch-kritische exegese die bleef steken in reconstructies van de geschiedenis en sloot aan bij spannende maatschappijkritische theologie geïnspireerd door Barth en Miskotte en hun benadering van de Bijbel.

Ook voor Ad van Nieuwpoort begint zijn leergang aan 'de Amsterdamse School' bij Miskotte. Het is mooi om te horen hoe hij gegrepen werd door zijn geschriften en zo gewonnen werd voor de theologie. Het verbaast we ook wel een beetje. Miskotte is niet makkelijk te lezen. Ik maak studenten graag bekend met zijn werk, bijvoorbeeld bij de cursus over de relatie tussen Oude en Nieuwe Testament. Maar ik merk daarbij hoeveel moeite het tegenwoordig studenten kost om zijn teksten te doorgronden. Zou dat dertig jaar geleden zoveel anders zijn geweest? Bij velen zal het juist de vertolking van Miskottes gedachtegoed door Breukelman geweest zijn die de vonk liet overslaan. Dat blijkt in ieder geval wel uit de vele verhalen die nog steeds de ronde doen over Breukelman als leermeester en orator. Ik heb zelf mijn eigen verhaal over Breukelman en dat valt hierbij nogal uit de toon. Tijdens mijn studie in Kampen, begonnen in 1975, hoorde ik wel verhalen over studenten die regelmatig de oversteek naar Amsterdam maakten om Breukelman mee te maken. Ik was niet zo avontuurlijk (of ontevreden met wat ik leerde van Johannes de Moor en Ed Noort) dat ik aanhaakte, maar ik was blij dat Breukelman ook een keer naar Kampen kwam voor een openbare discussie met Roel Oost, die in zijn dissertatie een brug had willen slaan tussen de historisch-kritische exegese en de 'Amsterdamse' benadering. Oost hield een mooi en mij overtuigend betoog. Daarna kreeg Breukelman het woord en veegde hij onbarmhartig en op hoge toon de vloer aan met de eerste spreker. Ik was verbijsterd. Later begreep ik dat Breukelman en Oost het wel degelijk goed met elkaar konden vinden en dat dit nu eenmaal de stijl van Breukelman was. Zo'n eerste ontmoeting blijft echter wel hangen. Ik kom ook nog wel andere mensen tegen met vergelijkbare ervaringen. Over het algemeen overheerst echter toch het positieve beeld van iemand met passie, die put uit de Bijbel als een bron van levend water. Zelf heb ik dat in mijn Amsterdamse tijd leren waarderen in de prettiger en helderder presentatie bij iemand als Karel Deurloo. Laten we vooral ook niet vergeten hoe inspirerend deze benadering kon werken in de manier waarop Deurloo dat deed, in heel verschillende vormen. Zo wist hij ook niet-theologen aan te spreken. Je ziet datzelfde ook terug in het werk van mensen als Nico ter Linden en Karel Eykman.

*Wat veertig
jaar geleden
omstreden was
is nu breed
geaccepteerd.*

Wat blijft er over van de 'Amsterdamse School'? Wat zou er moeten overblijven? In zekere zin waren mensen als Breukelman en Deurloo hun tijd vooruit. Wat veertig jaar geleden omstreden was (synchrone exegese, late datering, dogmatiek als Bijbel-se theologie, rabbijnse exegese als volwaardige gesprekspartner) is nu breed geaccepteerd. Waar behoefte aan blijft is passie, geïnspireerd door datgene wat ooit ook Bijbelschrijvers moet hebben bewogen. Zoiets laat zich niet eenvoudig organiseren, maar je kunt er wel aan werken door stug door te gaan met nauwgezet lezen.

Klaas Spronk

dr. K. Spronk is hoogleraar Oude Testament aan de PTHU

.....

Terug naar het begin: de joodse en christelijke leeswijze

Toen ik in de zeventiger jaren in Utrecht studeerde – katholieke en protestantse studenten volgden toen samen college – waren nogal wat studenten ontevreden met de historisch-kritische methode. Rabbijn Yehuda Aschkenasy doceerde aan de katholieke universiteit en bood een geheel eigen toegang tot de bijbel, met behulp van joodse auteurs als Martin Buber, Umberto Cassuto, Nechama Leibovitz en Benno Jacob. De eenheid van de bijbelpassage en het verwerpen van de bronnensplitsing op basis van godsnamen stonden daarin centraal, maar uiteindelijk bleek de midrasj, de rabbijnse uitleg, de eigen toegang tot de joodse leeswijze te bieden. De Amsterdamse School (A.S.) beriep zich bij monde van Breukelman en Deurloo op vergelijkbare principes, maar toch bleef de indruk bestaan dat het hier niet om hetzelfde ging. Studenten uit Duitsland die speciaal voor Yehuda kwamen, verdiepten zich overigens ook in de A.S. Gemeenschappelijk was de kritiek op de historisch-kritische methode, zoals die in Utrecht werd onderwezen. Een praktisch bezwaar: je kunt er niet uit preken, was wellicht niet doorslaggevend. De kwestie reikt dieper: doet deze wijze om de bijbel als fragmenten te zien en te stoppen op het moment dat de tekst zijn definitieve vorm heeft bereikt, wel recht aan de Schrift zelf?

Dat lijkt me nog steeds een terechte vraag. Mijn scopus hier is: wat is de betekenis van joodse schriftuitleg binnen de A.S. en breder hoe kan die joodse (zelf natuurlijk al uiterst pluriforme) uitleg van betekenis zijn voor de christelijke uitleg van de bijbel?